

BIJZONDERE WAARNEMINGEN EN VONDSTEN

De Compostchampignonparasol: een gekleurd verhaal over een kleurrijke paddestoel

Berg, A. van den, Vellinga, E.C. 1998. *Leucoagaricus meleagris*: a vivid story of a colourful mushroom. *Coolia* 41(1): 36-39.

Zomaar een strooiselpad. Meer valt er eigenlijk niet over te zeggen. Elk jaar stort de groengroep van de gemeente Capelle a/d IJssel er weer een nieuwe laag op. Toch lopen we er regelmatig te kijken omdat de locatie bij de Ringvaart in de wijk Schenkel ons al vaak aardige vondsten heeft opgeleverd. Op maandag 18 augustus 1997 was de tijd er kennelijk weer rijp voor. Toen de langdurige tropische hitte de organisatoren van mycologische excursies tot wanhoop begon te drijven hield de KNNV-afdeling IJssel en Lek onder leiding van Joke Anema een van haar wandelingen in het kader van de "natuur in de woonomgeving". Anneke was daar als "gastdeskundige" uitgenodigd om mee te lopen. Hoe nuttig dergelijke invitaties kunnen zijn bleek toen zij op het genoemde strooiselpad enkele toefen met honderden exemplaren van een *Lepiota*-achtige paddestoel aantrof (al zou Joke hem ongetwijfeld ook hebben gevonden als ze voorop had gelopen).

De hoedjes braken open in donkerbruine losse schubjes op een roomwitte basis en ook de steel varieerde van helemaal bruin tot wit met bruine schubjes. Heel vluchtige ring, van boven wit en van onder bruin. Dat moest toch wel snel te vinden zijn. Toen ik 's avonds bij thuiskomst de exemplaren zag, besloot ik eerst maar eens op locatie te gaan fotograferen. Enkele plotselinge dikke regendruppels uit heldere hemel hielden dit even tegen. Net toen we wilden vertrekken kwam Joke aan, die even naar de plek terug was geweest. Zij vertelde dat de regendruppels een oranje kleur aannamen en bruine vlekken achterlieten. Om dit nader te onderzoeken pakte Anneke de plantenspuit en gingen we gezamenlijk op pad. De proef met de plantenspuit bracht een enorme verrassing. Onmiddellijk na bevochtigen verkleurden de hoeden oranje, waarbij vooral de aanhangende druppels diep gekleurd werden. Het vlees verbleekte al weer vrij snel naar lichtbruin. Het was de kunst om zo min mogelijk te spuiten, omdat anders de "kleur" er teveel afgespoeld werd. Ik stel me voor dat dit verschijnsel weinig wordt waargenomen omdat er na een regenbui niets meer van te zien zal zijn. Wrijven op het hoedoppervlak bracht slechts een langzame roze verkleuring teweeg. Bij doorsnijden trad een gelige verkleuring op die lokaal vlak onder de hoedhuid soms al snel dieporanje werd. Samen met de groenverkleuring van het vlees met ammoniakdamp (en de sporengrootte) brengt dit je bij de determinatie al snel bij *Leucoagaricus bresadolae* (Gebundelde champignonparasol), op zich al een ongewone vondst. Dankzij het niet genoeg te prijzen "Overzicht" werden we echter direct attent gemaakt op *Leucoagaricus meleagris* (Sow.) Sing.

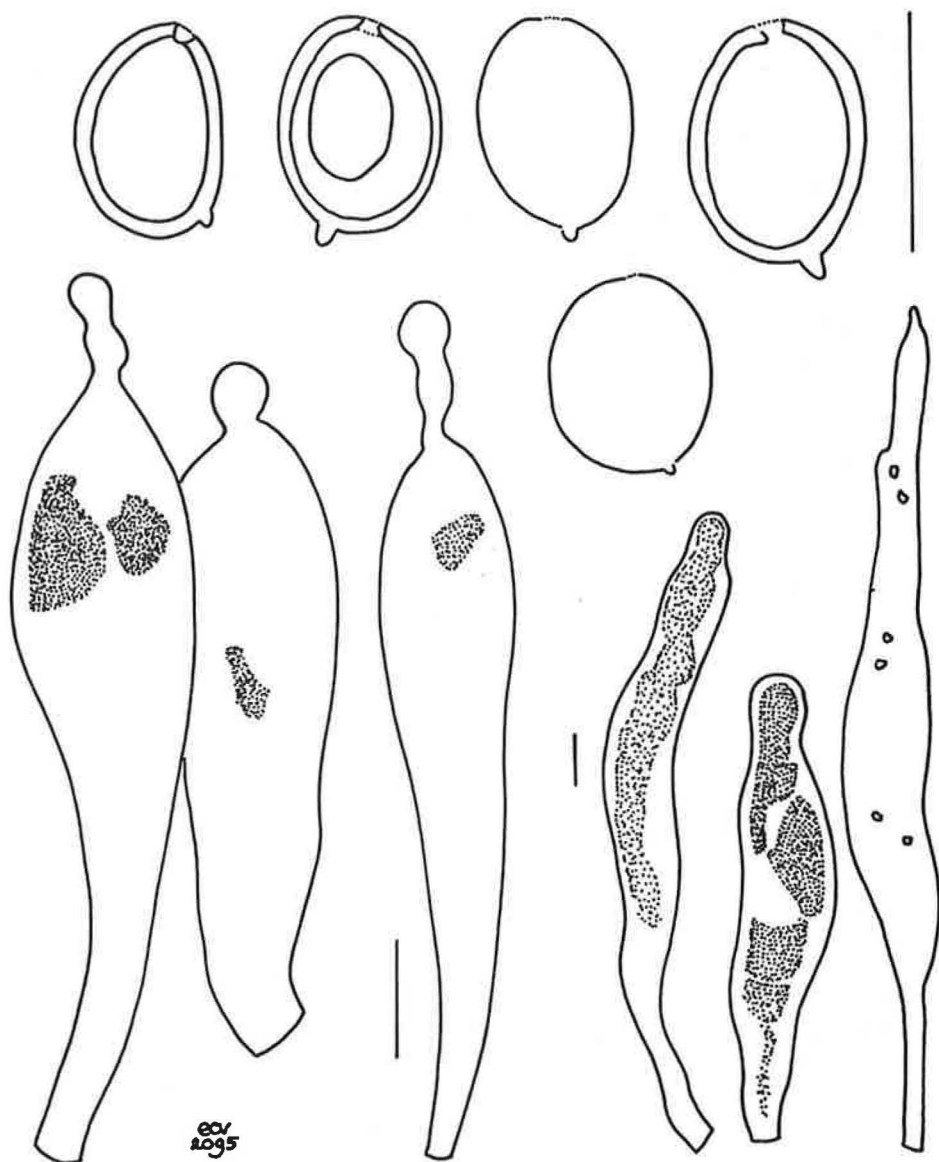
(Compostchampignonparasol), die kleinere hoeden heeft, in dichtere bundels groeit en een zeer vluchtige ring heeft. Echter, volgens het boek nog slechts eenmaal gerapporteerd. Inmiddels is er in Coolia 40 (4) een foto van deze soort gepubliceerd (Vellinga & Huijser, 1997).

De dag daarop hingen we bij onze actieve consul, Grieta Fransen, aan de lijn. Nadat ze een hoofdstukje uit het boekje van Bon had voorgelezen suggereerde ze ons om Else Vellinga maar even te bellen. Die vertelde dat de soort vorig jaar op een composthoop is gezien, maar ze wilde hier ook graag een blik op werpen. We hebben in het bijna donker daarom nog maar een collectie verzameld. Meten is weten, dus Anneke had ook nog een geijkte thermometer meegenomen, waarmee we constateerden dat de buitentemperatuur naar 24 graden was gezakt, en dat de bodemtemperatuur op 5 cm diepte 33 graden en op 12 cm diepte 39 graden was. De volgende dag heeft ze het doosje naar het Rijksherbarium gebracht, waar Else zich erover heeft ontfermd.

We hebben de locatie nog enige tijd in de gaten gehouden en troffen zodoende op 6 september weer grote groepen paddestoelen aan. En zelfs na onze vakantie was er op 5 oktober nog steeds een toef in goede staat te zien, wat een verband suggereert met de mooie nazomer. Bij de daarna snel dalende temperaturen was het ook met onze *Leucoagaricus* gedaan. De rest van dit verhaal, met het tekenwerk, laat ik nu graag over aan Else.

De naam Compostchampignonparasol komt dus niet uit de lucht vallen, de soort is bekend van een bladerhoop aan de Oirschotse Dijk in Eindhoven (waargenomen door Henk Huijser in de zeventiger en tachtiger jaren), van grote blad- en strooiselhopen rond en in Amsterdam en ook van een dergelijke grote hoop in Groningen (vondsten van Rob Chrispijn in 1996 en eentje in 1997). Alle vondsten stammen uit de zomer, behalve de Eindhovense; die is van 20 september. Kennelijk houdt deze soort, net als zijn grotere broer, *L. bresadolae*, van warmte (zowel een hoge luchttemperatuur als broei) en een vers substraat. En niet alleen hier, ook in Italië en Hongarije schijnt deze soort alleen op dergelijke substraten voor te komen (Candusso & Lanzoni, 1990). In Engeland is de Compostchampignonparasol alleen bekend van kassen, en dan alleen nog uit de vorige eeuw (Reid, 1990). In de Duitse atlas staan helemaal geen stipjes vermeld (Krieglsteiner, 1991), en ook voor Denemarken zijn geen waarnemingen (Lange, 1995). Het ziet er dus naar uit dat de Nederlandse vindplaatsen de meest noordelijke "natuurlijke" zijn.

Terug naar de paddestoelen zelf. Een druppel ammonia doet wonderen, en kleurt het weefsel groen: op de hoed, op de steel, het vlees, de lamellen. Na het drogen, verkleuren de paddestoelen heel langzaam: na een week is het wit van de jonge paddestoelen veranderd in rozelila. Ook microscopisch is er heel wat aan te zien. Grote cheilo-

Figuur 1. *Leucoagaricus meleagris* – sporen, cheilocystiden (links) en hoedhuidelamenten (rechts); maatstreepje is 10 μm .

Figure 1. *Leucoagaricus meleagris* - spores, cheilocystidia (left) and elements of pileus covering (right). Bar measures 10 μm .

cystiden met uitsteeksel, vol groenbruine korreltjes en rode concretere korrels (bekeken in ammonia), ellipsoïde sporen met een roze verkleurende binnenlaag in chresylblauw en een kiempore, en langwerpige soms grillig gevormde elementen op de hoed, ook weer vol met korreltjes (Figuur 1).

En de extreme warmte van augustus deed ook vertegenwoordigers van het geslacht *Leucocoprinus* te voorschijn komen, nl. *L. denudatus* (Zwavelgele plooiparasol) en *L. cepistipes* (Dikvoetplooiparasol), beide soorten groeien toch meestal binnen, in kassen en bij kamerplanten. Jan Dieker vond bij Eerbeek, ook op een bladhoop, de Zwavelgele plooiparasol. Eén eerdere vondst van buiten is er bekend, wederom uit Eindhoven, van een composthoop bij een school.

Kortom, ook warme droge zomers kunnen voor bijzonderheden zorgen!

Literatuur

- Candusso, M., Lanzoni, G. 1990. *Lepiota* s.l. Fungi europaei 4. Saronno.
- Kriegelsteiner, G.J. 1991. Verbreitungsatlas der Grosspilze Deutschlands (West). Band 1. Ständerpilze. Teil B. Blätterpilze. Stuttgart.
- Lange, C. 1995. The genus *Leucoagaricus* in Denmark; distribution and ecology. Documents. mycologiques 25(98-100): 249-256.
- Reid, D.A. 1990. The *Leucocoprinus badhamii* complex in Europe: species which reddens on bruising or become green in ammonia fumes. Mycological Research 94: 641-670.
- Vellinga, E.C., Huijser, H.A. 1997. Parasolzwammen in geuren en kleuren. Hoe raak ik thuis in de Parasolzwammen? Coolia 40: 244-260.

Ad van den Berg, Capelle aan den IJssel & Else C. Vellinga, Haarlem

Weer een Spijkerzwam in onze parken

Cate, R. ten. 1998. *Chroogomphus rutilus* in the Wassenaar parks. Coolia 41(1): 39-40.

Spijkerzwammen zijn in Nederland heel zeldzaam. Er zijn vier soorten: de Kopperode spijkerzwam, *Chroogomphus rutilus*, de Slijmerige spijkerzwam, *Gomphidius glutinosus*, de Roze spijkerzwam, *G. roseus* en de Larixspijkerzwam, *G. maculatus*. De laatste is voor 1975 tweemaal in het oosten van ons land gevonden en wordt nu als vermoedelijk uitgestorven beschouwd.

Op 23 September 1997 maakte onze paddestoelenwerkgroep een excursie naar de Raaphorst, waarbij we ondanks de droogte toch nog 65 soorten vonden. Bij de vijver rechts van de ingang, vlak aan de rand van het water vond Jan v. d. Slikke de Kopperode spijkerzwam. Het is de eerste vondst van deze prachtige soort in de Haagse en Wasse-naarse parken sinds wij in 1979 met onze inventarisaties begonnen. Ook in de vroegere gegevens over dit gebied ontbrak de naam *Chroogomphus rutilus*.